

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Euskerazaintzako beste idazle baten gainean

Pasa den hilaren 13an Estanis Urruzola *Uxola* jaiotako 90 urte bete ziren, eta gurean nahikoa oharkabean igaro bazitzaigun ere, ezin ukatu geure garaiko euskal idazle narea eta maratza izan zela, antzerti arloan bereziki; bere ospe apalaren arrazoietako pisuzkoena, segurki, Euskerazaintzaren kide izatea dateke, aberastasun zabal baten adierazgarri beharko lukeena, baina euskara kontuetan guztiz jarrera txauvinista eta fundamentalista samarretara goazen egunean traba baizik ez dena.

Esan bezala, Estanis Urruzola Bitoria 1909.eko azaroren 13an jaio zen Tolosan. Komertzio ikasketak apurrik bertako eskolapioetan buruturik, gazterik gazte hasi zen idazkolaria baten langile, eta gazterik ere EAJko bazkide gartsu izan genuen. 36.eko gerratean gudari ibili zen Itxarkundia bataillonan; Laredon errenditu ostean, giltzapeturik ibili zen espetxez espetxe —Mirandan, Bilboko Eskolapioetan, Larrinagan, Puerto de Santa Marian, Yeseriasen, Valladoliden, Ondarretan...—, harik eta 1947.ean Bruselara joateko aukera profitatu zuen arte. Belgikan dozena bat urte eman zituen isilpeko sindikaliztaren arloan langile porrokatu, 1966.eko Nazioarteko Kristausindikalisten Batzarrean euskal ordezkaritza ihardun zuelarik. Franco garaiko ondarrutetan Euskal Herriratu zen; alabaina, polizia espainiarrek ez zuen bake ederrean utzi, eta susmopean behin baino gehiagotan atxilotu, galdekatu eta baita gartzelaratu ere egin zuen.

Urruzola idazle goiztiarra izan zen, eta lan gutxi argitaratu eman bazuen ere, egile emankorra izan genuen izan; lan zabaleko egilea, dudu izpirik gabe, Santi Onaindiak definitu bezala, «gizaseme grifatsua ta ziri-mara, idazle aspergaitz, teatru-zelaiaren batez ere». Gerra bitarteko aldizkako hainbat argitalpenetan hasi zen idazten Urruzola, betiere *Uxola* ezizenez: EAJren sarean argitaratzen ziren *Euzkadi* eta *Eguna* egunerokoetan zein *Lan-Deya* ELAren paperean, edota Nafarroako kaputxinotarren *Zeruko Argia* aldizkarian. Erbestera joan zenetik 1986.ean zendu zen arte, berriz, bestelako argitarapenetan ere agertu zizkigun bere lanak; esate baterako, *Agur-en*, *Argian-en*, *Egan-en*, *Euzko Gogoa-n*, *Goiz Argi-n*, *Olerri-n*, baita Euskerazaintzaren paperean ere, Herri Akademiaren idazkaria izatera iritsi zelarik.

Arlo literario guztietan saiatu zen *Uxola*. Itzultzaile trebe eta aukeratua, Georges Simenonen

La de pendu Saint-Pholien —*Liejako urkatua*—, Edgar Wallace-ren *Iron greep* —*Burnt atzapar*— eta François Mauriacen *Noeud de vipères* —*Sugegorri korapilloa*— hiru elaberri irauli zizkigun, zeinetarik Mauriacena bakarrik eman zen argitara Kardaberaz bildumaren barruan; Andreieven, Andersen anaien eta Dickens hainbat ipuinekin sorta ederra osatu zuen, baina gogokoen zuen antzerki arloan burutu zituen bere itzulpenik gehienak: Rabindranath Tagore-ren *Erregeren karteroa*, Mauricio Rosencofen *Zaldiko maldiko biurria*, Alvarez Quinteroaren *Doña clarines* —*Andra txintxarria*—, J. Conty eta G. Visanten *Le hockey*, Bernard Shawen *Pigmalion*, eta abar luzea.

Hitz lauz berauk sortu lanen artean izkiriari zituen ipuin ugari eta lau eleberri aipatu behar ditugu. *Uxola*—k izkiriari aunitz ipuin aipatu aldizkako izparringietan azaldu zaizkigu— Auñamendi Literatur Entziklopediaren laugarren alean *Egan-en* agerturiko *Martin Txintxo* eiztari ipuina jasorik dugu irakurgai erakusgarri—; alabaina, ez da zalantzarik ezagunen gertatu zen istorioa *Zo-taletxe*ko artzaia izan zela, bada, ipuin honen irabazi baitzuen Arantzazuko urte jubilarra zela eta 1956.ean iragarri lehiaketa literarioaren lehenbiziko saria. Aipatu lau eleberriak, aldiz, *Andoni*, *Xixorien gertaerak* polizi-idazkia, Western giroko *Pelotariak*, eta Oiartzun inguruko sagardotegi batean girotu *Ezpalak* dira. Honako azken hau 1971.ean Agur-ekoek antolatu Gotzon Garitaonaindia Literatur Lehiaketaren bigarren saria izan zen, eta, tamalez, lauretarik argitara ateratu den bakarra izan da, Kardaberaz Bazkunakoen eskutik; liburu honek, bestalde, egileak senitatekoa zuen Antonio Maria Labaienek eginiko «Atari-izketa» labur baina adierazgarria dakarkigula aurreneko orrialdeetan, non

eleberriaren ezaugarriak zuzenki xehatzen zaizkigun: «Elaberria irakur erreza dezute ipui tankera zalu ta argian idatzita. Elkarrizketa ugari samarrak dauzka ederki josiak eta bizitasuna aundia gertakariari ematen diotenean. Guztiea esaera eta gogai errikoiez aberastua atal bakoitza neurritz tajutu ta borobildua dago. Aria galtzeke jostuna kontakatillu trebea degu». Olerkaria ere bazen izan *Uxola*, maila apalagoan izanik ere, eta 1964.ean Donostiako Euskal Jaietan olerki mailako bigarren saria eskuratu zuenetik, gailendu izan zen bestelako sarietetan ere. Zarauzkoan zein Errenterrikoan besteak beste.

Guztiarekin ere, antzerkia izan zen Urruzolaren arlo hauta, itzulpenengintzan eginkotik aisa atzeman daitekeenez. Berrogeita hamar bat inguru antzerkillan egin zituen, haietariko asko eta asko bere momentuan antzeztuak ere izan zirenak: *Aitorren altxorra*, *Andragai bat* *Arregi baserriko*, *Azkatasun garratza*, *Barkapena*, *Begi ta biotz gabeko aragi multzoa*, *Bel-tza*, *oa*

askatasunean, *Billaua bainan billauagoa*, *Blok...*, *Jeolimo, alajaiña!*, *Biotz zeketak*, *Buzokiko bost ziran*, *Ekin-tza*: *Polonia*, *Eska-*

learen eguberria, *Eskergaitzokoa*, *Eskolari piper*, *Espetxeratu 2000*, *Euskal mendien eskontza*, *Ezkontzeko deia*, *Gorrotoren emaitza*, *Gurutz ori nere bizkarrean artuko det*, *Ikastolaren aurrean pastel bat*, *Indarraren legea*, *Iñauterietan*, *Itzulera*, *Kontuz Dalilaren*, *Lapur eta maltzur*, *Larreborda emen izan zan*, *Lau lore erregin baten-tzat*, *Lengusu amerikanoa*, *Mamuxka*, *Marrubiak*, *Neronek nere alaba galdu nuen*, *Odol urdiñekoak*, *On egiteagatik irakasle*, *Perrando amezketarra*, *Perretxiku batzaldia*, *Salkindaria*, *Sor Gurutzte*, *Untzabeko kimu berriak*, *Yolanda...*

etorri ahalean

Patziku Perurena

Orentzeroren familiaz

Pinu, goroldio, elur, erreka, zubi, ardi, asto, idi, lasto, enbor, su, danbolin, gaztain erre, hiru errege, izar gidari, belengo estalpe, orentzero, preso, kanta, errito, jostailu, angula, turroi, loteri, txanpan edo birjina maria santisima, igoal igoal dio. Apaindura huts besterik ez dira guziak. Funtsean familiari egin nahi zaio gorazarre. Giza sumisio modu ororen enbrioia baita familia: gízatasun partikular posible guziak, sortze beretik hipotekan hartzen dituen muintegia.

Hitzaren etimologia finak berak erakusten du hori ederki: «*Familia*: del lat. 'famulus', que significa sometido, sumiso, obediente, sirviente, esclavo: pues estaba constituida por todos aquellos que estaban bajo la potestad del cabeza de familia». Ezin bestela izan.

Bat izan liteke ezkerrekoa, sozialista, solidarioa eta beste edozein fartsa jator horietakoa, baina, familikoa baldin bada akabo: beste edozein esaneko eta menpeko duzu gizajoa. Eta neregatik diot beste inorengatik lehen. Inoiz ez dut saldu neure gogoa azken lau urtetan baino maitzago eta merkeago. Gurasoen familatik atera baino lehen zeurean sartzea baino hoberik ez horretako. Eta gaitzerdi, gogobihotzez neure azpiko ditudanak konprenitu eta laguntzeak, neure izpiritu pizarra malamentean galtzeko bestetako balio izan ez didala ohartuko ez banitz!

Ez, gero eta arrotzago sentitzen dut neure burua gizartean. Hamaika ergelkeria aditu eta ikusia nago eztei zibil, ezkontz natural, lagunarteko uztartze, boda liberal eta gisakoak aitzaki, eta zinez diot, duela 50 urteko eliz ezkontza ximple eta eskeptiko batean baino mila bider apainkeria, sineskeria eta jatorkeria zikinagoa nabaritu dut halakoan familian.

Bai. Halako askatasun ega-

ria du egungo modernajeak, non lesbianak, transexualak, marikoiak eta inon direneko gay guziak familia ofizial eske ari diren Estatuari. Par egitekoa da, baina pena ematen du. Hiperberesia izan nahi du orain mundu guziak, baina, derriro hiperberdintasunezko paper ofizial batez Estatuak abalatu.

Inork ezin du eraman bere partikularitasun pittinik, eta inondik albaitean, beste guziak bezain familiar izan nahi luke, eta ipurtzulotik atera eta zakiletik bular eman ez bada ere, haurra hazi nahiko du, bestela antzu gelditzen baitzaio familia; izanez ere, haurra izaki familiaren enbrioia, eta nola jasan ba inork, gay edo ezgai, Estatuarentzako antzu izate horrenik?...

Horregatik Jainkoaren seme hori, Jesusito disekatu hori, ez da abstrazio bat. Jainkoaren seme unibertsal hori, zure edo nere seme berbera da. Horri esker bizi dira munduko Estatu, Banku, eta gisako Jainko guziak. Enbrio ttiki disekatu horixe dute beren sare erraldoiaren lehen hari mutturra. Horretan hasten da, eta horretxetara biltzen, munduko filantropia optimista guzia.

Haurra da milaldi honek bizirik utzi digun heroi bakarra. Telebisioak haur harrortu dirudi, politikak haur lotsagabe, merkatuak haur semita lapur, zientziak haur ddotari... Beste guzia, haur horren menpeko gizatasun hondatua besterik ez da. Eta inon ez da ikusten hori, familia deneko enbrio horretan baino hobeki. Nor da izan ere, gaurregun, familiko buru, haurra bera ez bada?

Hortik atera noraino ailegatzuten diren kristauaren iraultzak? Bi mila urteren buruan, haur baten menpeko dela aitortu beste erremediorik galditzen ez bazaio? Non ageri dira giza jakinduri eta izpiritu indarren aztarnak?

Ziria

• Motxorrosolo •

Berandu ote

Aurretik sobera eztabaidatu ote den eztabaidaren zioa. Saihestezinekoka gainean, hainbat diziplina eske ari dira. Parisen eta Madrilek erakusten duten adinakoa nonbait. Jose-txorena espero ote genuen aitortzeko gauza al gara.